

OKULLARDA ŞİDDET VE ZORBALIK: RİSK FAKTÖRLERİ, KORUMA, ÖNLEME VE MÜDAHALE HİZMETLERİ: KONYA ÖRNEĞİ¹

Violence and Tyranny at Schools: Risk Factors, Services of Protect, Prevent and Interfere: The Sample of The Konya

KASIM TATLILIOĞLU²

Geliş Tarihi: 31.07.2016 / Kabul Tarihi: 11.10.2016

Öz

Araştırmanın amacı, ortaöğretim okullarında şiddetin kaynakları konusunda öğretmen, yönetici ve öğrenci görüşlerini belirlemektir. Son yıllarda, toplumda okulların güvenliği ile ilgili sorunların her geçen gün arttığına ilişkin bir algılama söz konusudur. Okullarda şiddete ilişkin korku giderek artış gösteren bir olgudur. Okul güvenliği ile ilgili çözülmesi gereken en önemli sorunların başında okullardaki şiddet ve zorbalıkla baş etme gelmektedir. Okuldaki şiddet nedeniyle başta öğretmenler olmak üzere pek çok birey kendini güvende hissetmemekte ve dolayısıyla işlerine yeterli düzeyde odaklanamamaktadır. Şiddet nedeniyle bireyler, hem fiziksel hem de duygusal kalıcı bozukluklara maruz kalmaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, birçok genç ergen çatışma ve problem çözmede en etkin yolun şiddet olduğuna inanmaktadır. Bu durumun nedenleri olarak okuldan öğrenci davranışlarını olumlu yönde değiştirmesi gerekirken bazı çocuk ve gençlerin okulla ilgili değişkenlerden dolayı suça bulaşmış olma olasılığını söyleyebiliriz. Çok tartışılan bir konu da, şiddetin aileden başlayarak bir süreklilik gösterdiği; hatta öğretmenlerin söylemiyle “ailede dayağa alışmış çocukları başka türlü kontrol edemedikleri” şeklindedir. Şiddete uğrayan kişiler (kurbanlar), kısa ve uzun süreli uyumsuzluk tehlikesi ile karşılaşmaktadırlar. Bu çalışmada, 2006-2007 Eğitim-Öğretim yılında Konya il merkezi ile 31 ilçesinde öğrenci, veli, idareci ve öğretmenlerden toplam 237784 kişiye uygulanan “Temel önleme

¹ Bu araştırma, Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün koordinasyonunda oluşturulan, “Şiddeti Araştırma Komisyonu” tarafından, Konya merkez ve ilçelerde ortaöğretim öğrencileri üzerinde 2005-2006 Eğitim-öğretim yılında yapılan “Temel Önleme Anketi”nin sayısal verilerinden elde edilerek hazırlanmıştır. 20-21 Nisan 2012 Tarihlerinde Dicle Üniversitesi tarafından düzenlenen “Her Yönüyle Şiddet” çalıştayında özet bildiri olarak sunulmuştur.

² Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü. kasimatlili@hotmail.com. 0 505 6796559

Anketi'nin sonuçlarına yer verilmiştir. Ayrıca, okullarda Şiddet ve zorbalık konusu, buna ilişkin risk faktörleri ve çözüm önerileri ele alınarak, Şiddet ve zorbalığa ilişkin kavramsal çözümleme yapılmıştır. Şiddetin ortadan kaldırılabilmesi ve gençlerimize daha kaliteli, daha güvenli eğitim ortamlarının sunulabilmesi için, öncelikle okullarda Şiddetin irdelenmesi, sonrasında nedenlerinin araştırılması ve bu sonuçlar ışığında önlemlerin alınması gerekmektedir. Böylece, okullarda eğitim kalitesini ve iklimini olumsuz yönde etkileyen Şiddetin çözüm yollarının belirlenmesi için, bilimsel verilere dayalı olarak yetkililere ve araştırmacılara öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Şiddet, saldırganlık, zorbalık, kurban, okul güvenliği, okul Şiddeti, lise.

Abstract

The purpose of this study is to investigate the opinions of the teachers, administrators and students about the sources of violence at high schools. In recent years, a perception as to the fact that the problems about increasing of the schools' safety day by day is under consideration. It is a phenomenon that a fear of violence at schools is increasing constantly. Coping with the violence at schools is the first thing that should be solved about the safety of schools. Because of the violence at schools, many members of the schools, especially the teachers don't feel safe themselves, and so they cannot focus on their work completely. Due to the violence, the individuals are exposed to both physical and emotional defects permanently. According to the results of the research, many young adolescents believe that the most effective way in the conflicting and solving problems is violence. We can say the reasons as the fact that a school should change students' behaviours in positive ways but it sometimes turns out that some kids and young people are possibly criminal because of the changeable things at school. A much discussed subject is that violence starts with the family and becomes permanent, even as the teachers say "we can't control the kids in another way if they are used to be beaten in the family". Those who are exposed to violence (victims) come across the danger of maladjustment for a short and long time. In this research, it is given place to the results of "Basic Prevent Survey" as to the study of violence at schools that was applied to the students, parents, headmasters and teachers applied to totally 237784 people in the centre of Konya and 31 districts of Konya in 2006-2007 Educational Year. By the help of this study, the question of violence and tyranny at schools is analysed conceptually about violence and tyranny, dealing with the risk factors about this subject and solution suggestions. To eliminate the violence and present adolescent much more qualified and much safer education, firstly, violence must be explicated, secondly causes must be investigated, and finally precautions must be handled under the view of these results. Thus, it is aimed to make suggestions based on scientific data to the administrators and researchers in order to determine the solutions to violence at schools which effects the quality of education and the climate of the school negatively.

Key words: *Violence, aggression, tyranny, victim, protect, school safety, school violence, high school.*

1. GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca çeşitli şekillerde şiddetle karşı karşıya kalmışlardır. Bu şiddet olaylarından en çok etkilenenler ise çocuklar ve gençler olmuştur. Son yıllarda Türkiye’de özellikle medyanın konuya yaptığı vurgunun artmasıyla okullarda yaşanan şiddete sıkça tanık olmaktayız (Çayırdag, 2006; Yeşildal, 2016). Şiddet, tüm ulusların yaşamında var olan, bütün sosyal meslekleri, yaş ve etnik grupları etkileyen, çağımızın en kontrol dışı sosyal olgularından biridir. Şiddet, insan hayatının her alanında var olan evrensel bir olgudur. Onun evrenselliği, kişiye ve topluma yönelik zarar verici niteliğinden kaynaklanır (Ayan, 2006:196; Dahlberg ve Krug, 2002; akt: Çifçi, 2010:14). Okullarda şiddet olgusu sadece ülkemize özgü bir durum değildir. Diğer ülkelerde de yaygın bir artış gözlenmektedir. ABD’de Ulusal Okul Birliği (National School Board Association) tarafından 700 okulun tarandığı bir araştırmada, okullardaki şiddetin beş yıl öncesine göre şimdilerde daha büyük bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır (Terzi, 2007). Uluslararası boyutta da okul ortamında şiddet bütün dünyayı meşgul eden bir sorun haline gelmiştir. Ne siyaseten ne eğitimle bu meselenin üzerine gereğince gidilmediği için, okulda şiddet artık günümüzde dünyanın kültürel geleceğini de tehdit ediyor (Debarbieux, 2009).

Günümüzde okullarda yaygın bir şekilde varlığını sürdüren zorbalık, öğrencilerin fiziksel ve duygusal güvenlikleri için bir tehdit haline gelmiştir (Satan, 2011). Zorbalık ise okulda görülen şiddet davranışlarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Akranlar arasında zorba davranışlara maruz kalma konusunda birçok araştırmacı tarafından bu alanın öncüsü olarak kabul edilen Olweus (1993) zorbalığı, “*bir ya da daha fazla öğrencinin defalarca olumsuz davranışları sergilemesi*” olarak tanımlamaktadır. Zorbalık fiziksel saldırganlıkla sınırlı olmayıp, başkalarının duygularını incitme, başkalarını sözcüklerle, hareketlerle ya da sosyal olarak dışlama yoluyla güven ve öz-saygılarını sarsmak da zorbalığa dâhil edilebilir. Doğrudan ve fiziksel olarak nitelenen zorbalık vurma, çelme takma, eşyalara zarar verme gibi davranışları; doğrudan ve sözel olan zorbalık ise, isim takma ve alay etme gibi davranışları içerir. Okul ortamında, öğrenciler, sınıf arkadaşları, öğretmenler ve diğer yetişkinler tarafından kabul görmek, anlamlı ve önemli işler yaptıklarını ve önemli katkılarda bulduklarını bilmek ve kendi varlıklarının bu ortamda önemli gördükleri insanlar açısından değerli olduğunu hissetmek isterler. Öğrencilerin, bunu başarabilmek için, bireysel ya da grup olarak kendileri açısından önemli ve anlamlı bir role sahip olmaları gerekir. Kendini bulunduğu ortama, sınıfa ya da okula ait hissetmeyen öğrencilerin karşılanmayan ait olma ve sevgi ihtiyacı, davranış sorunlarına, öğrenme güçlüklerine ya da akademik sorunlara neden olabilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi hem şiddet, hem zorbalık yapan ve hem de zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu durumdan dolayı gelecekte bir takım problemler yaşa-

maları muhtemeldir. Bu sebeple okullarda şiddet ve zorbalığın incelenmesi, mevcut durumun betimlenmesi ve önleme çalışmalarının yapılabilmesi büyük bir önem taşımaktadır.

2. AMAÇ

Bu çalışmanın amacı 2006-2007 Eğitim-Öğretim yılında Konya İl merkezi ve 31 ilçesinde uygulanan şiddete ilişkin “*Temel Önleme Anketi*” sonuçlarından hareketle, okullarda şiddet, risk faktörleri, koruma ve müdahale hizmetleri ve buradan hareketle kavramsal çözümleme yapmaktır. Bu bağlamda, öğretmen ve idarecilere, öğrencilere ve velilere ayrı ayrı “*Temel Önleme Anketi*” uygulanmıştır. Bu kapsamda

- Konya il merkez ve ilçelerinde elde edilen istatistiksel veriler
- Okullarda şiddet ve zorbalığa ilişkin kuramsal çerçeve
- Çocukları şiddete ve zorbalığa yönelten risk faktörleri, koruma ve müdahale hizmetleri
- Okul-şiddet ve zorbalık ilişkisi ve buna ilişkin öneriler ortaya konmuştur.

Sonuçta, Türk eğitim sistemi için bu kadar önemli olan okullarda şiddet olaylarının kaynaklarını tespit etmek ve alınacak önlemler ile ilgili yapılabilecek çalışmalara ışık tutmaktır. Öncelikle şiddetin kaynakları konusunda öğretmen, yönetici ve öğrenci görüşleri ile bu görüşler arasındaki farklar belirlenmeye çalışılmış, daha sonra da okullarda şiddeti önlemek ve okullarda şiddete çözüm bulmak adına çeşitli öneriler sunulmuştur. Dünya çapında hızla artan ve toplumsal bir sorun olan şiddetin irdelenmesi gerektiği düşünülerek çocukların ve gençlerin içinde bulunduğu risk boyutunu gerçekçi bir şekilde ortaya koymak, sağlıklı bilgiler toplamak ve bu bilgiler ışığında mevcut durum analizi yaparak çözüm önerileri sunmak amacıyla bu araştırma planlanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1. Şiddetin Tanımı

Şiddetin birçok tanımı yapılmıştır. Şiddet kelimesinin kökeni, Latince “*violentia*”dan gelmektedir. Violentia şiddet, “*sertlik, acımasız kişilik ve güç*” anlamlarına gelmektedir (Alkan, 2007). WHO’ya (Dünya Sağlık Örgütü) göre şiddet; “*bir bireyin yaralanma ve ölümüne neden olan ya da gelişmesini engelleyen fiziksel, psiko-sosyal ve cinsel olarak uygulanan kasıtlı davranışlar*”; Budak’a (2003) göre şiddet, “*düşmanlık ve öfke gibi saldırgan duyguların kişilere veya nesnelere yönelik olarak yıkıcı fiziksel güç kullanımı yoluyla dile getirilmesi*”; Köknel’e (2006) göre şiddet, “*aşırı duygu durumu, bir olgunun yoğunluğu, sertliği, kaba ve sert davranışı, beden gücünün kötüye kullanılması, bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri*” kapsamı gerektiğine değinmektedir.

Şiddet içerikli davranışlar arasında öfke patlamaları, vurmak, tekmelemek, itmek, yaralamak, kavgaya girmek, başkaları ile ilgili tehditler savurmak ya da yaralamaya

çalışmak, hayvanlara yönelik acımasız davranışlar, yangın çıkarmaya teşebbüs etmek ve eşyalara bilerek zarar vermek, cinayet, hırsızlık, soygun, tecavüz, soykırım vb. suç sayılan şiddet örnekleri vardır (Kocacık, 2001; Ayan, 2006; Alkan, 2007).

3.2. Şiddetin Türleri

Uygulanışına göre şiddeti; fiziksel, duygusal, ekonomik, ihmal ve istismar şeklinde gruplandırılabilir. Bilinen başlıca şiddet türleri şunlardır:

- **Fiziksel şiddet:** Bedende acı, yara, iz, ya da sakatlık veya ölüme sebep olabilen şiddet türü.
- **Sözel şiddet:** Küfür, kötü söz, tehdit, hakaret, alay etme, korkutma vb.
- **Duygusal şiddet:** Duygusal boyutta strese neden olabilen, özgüveni sarsabilen, nevroz ya da psikoz yaratabilen şiddet türü.
- **Cinsel şiddet:** Kişinin cinsel kimliğini tehdit ya da tahrip eden şiddet türü.
- **Ekonomik şiddet:** Temel ihtiyaçlardan yoksun bırakma, parasını zorla alma vb.
- **Mobing:** İş yerinde psikolojik baskı, korku, yıldırma vb. uygulamak.

3.3. Okulda Şiddet

Furlong ve Morrison'a (2002; akt: Parlador, 2009:38) göre okulda şiddet; "*okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen saldırgan ve suç benzeri davranışlar*" anlamına gelmektedir Okullarda şiddet, çocukları hem duygusal hem de fiziksel olarak tehdit eden ve onlara zarar veren geniş bir davranışlar yelpazesini içermektedir. Bu davranışlar: sözel ve duygusal istismar, doğrudan ve dolaylı tehditler, hırsızlık, mala zarar verme, cinsel taciz, hafif boyutta ya da daha sert fiziksel saldırı ve her türlü silahla yapılan tehdittir. Öğretmenlerin, okul idarecilerinin kullandığı şiddet, ayrıca öğrencilerin birbirleri arasında ve okul görevlilerine karşı uyguladığı şiddet bu kapsamda ele alınır. Okul içi şiddet, erişkinlerin tepkisel yaşamının en açık bir şekilde görünen şekillerinden biridir (<https://tr.wikipedia.org>).

Okulda şiddet, okul danışmanına küfür etmekten, okul yöneticisine fiziksel zarar vererek sözlü tehditte bulunmaya, başka bir öğrenciyi okul koridorunda iterek düşürmeye, okulun servis sürücüsüyle kavga etmeye ya da bir öğretmeni tabancayla ya da bıçakla yaralamaya veya öldürmeye kadar uzanan farklı biçimlerde görülebilir. Okulun eğitim misyonunu ihlal eden, güven ortamını tehdit eden, okuldaki kişilerin can ve mallarını hedef alan saldırganca eylemlerdir. Okulun sahip olduğu kaynaklar, okul içi ilişkiler dokusunun niteliği, yönetim anlayışı ve de öğretmenin sınıf içi eğitim etkinliklerinin yapısı okulun amaçlarını ve iklimini etkilemektedir (Celep, 2008). Dönmez'e (2008) göre, öğretmenin öncelikli görevi, öğrenciyi sevmek değil, onun kişiliğine ve haklarına saygı göstermektir.

Okullarda Şiddet saldırganlıktan türetilmiŐ olup diğer bireyleri (2001, Hoang) inciten ve tehdit eden kabul edilemez bir sosyal davranıŐtır. AŞağıdaki Şekillerde okullarda görünebilir: Okul personeli veya başka bir öğrenci üzerinde bir fiziksel veya sözlü saldırı, tecavüz ya da tecavüz giriŐiminde ya da zarar veya silah ya da bıçak (DiCanio 1993 ile bir öğretmen ya da başka bir öğrenciyi öldürme, uyuŐturucu ya da alkol kullanarak, bir tabanca ile bir başka tehdit; Goldstein, 1994; Miller, 1994; akt: Yavuzer, Gündoğdu ve Dikici, 2009:30).

Perry'e (2001) göre, aşağıdaki özelliklere sahip çocuklar Şiddete baŐvurma bakımından risk altındadırlar:

- Saldırđan ve tepkisel olanlar ve dürtülerini kontrol edemeyenler
- Okulda sosyal etkinliklere katılmayıp, dıŐarıda kalanlar
- Derslerinde sorun yaŐayan baŐarısız öğrenciler
- ParçalanmıŐ aileden gelen çocuklar
- Çocuğa nasıl davranması gerektiğini bilmeyen ailelerin çocukları
- Evde Şiddete uğrayan ve Şiddete Őahit olanlar
- Geçmişinde çocukluk istismarına uğrayanlar

Okullarla ilgili pek çok faktör çocukların suça bulaŐmasına neden olmaktadır:

- Negatif okul iklimi
- Müfredat programından kaynaklanan sorunlar
- Kalabalık okul ve sınıflar
- Öğretimdeki kalitesizlik
- Tutarsız sınıf yönetim uygulamaları
- Sınıfların oluŐturulmasında irksal ayrımlar
- BaŐarılı olma baskısı sonucu ortaya çıkan stres
- Çalışma yöntemlerinin çocuk tarafından anlamsız bulunması
- Öğretmen öğrenci iliŐkilerinde öğretmenin baskın olması
- Öğretmenler tarafından uygulanan fiziki cezalar.

Yapılan bir Gallup araŐtırmasına göre, halkın okullardaki Şiddetin nedenine ilişkin olarak okullardaki çatıŐmalarla baş etmede okul çalışanlarının yetersiz olması bulunmuştur. Okullarda en çok gözlenen saldırganlık ifadesi, kavga etme, kavgayı baŐlatma, kavgayı sürdürme biçimindedir. Tehdit, saldırganlık ve öfke içeren davranışların sergilenmesi olarak tanımlanabilecek kavgalar genellikle taraflar sorunu birbirlerinin bakış açısından görmedikleri zaman ortaya çıkmaktadır. Bu kişiler birbirleriyle iletişim kurmaktan kaçınmakta, konuŐmak, birbirlerini anlamaya çalışmak yerine dayatmacı bir tutum içerisinde saldırgan davranışlarda bulunmaktadırlar. Okul

ve şiddet ilişkisi üzerinde fikir ileri süren çok sayıda insan son dönemlerde şiddet olaylarının artışı, kitle iletişim araçlarındaki şiddet içerikli program, dizi veya filmleri sorumlu tuttıkları bilinmektedir. Bu çerçevede çok sayıda yönetici, öğretmen ve öğrenci; okullardaki şiddet olaylarının nedenlerine ilişkin olarak çocukların özellikle izledikleri filmlerin kahramanlarına öykündükleri ve okulda akran grupları içerisinde söz konusu bu kahramana/kahramanlara özgü bir tavır ve dil geliştirdiklerini yaygın olarak belirtmişlerdir (Kızmaz, 2006; akt: Parlador, 2009:36). Okullarda yaşanan çatışmaların bir diğer nedeni de; öğrencilerin içinde buldukları döneme özgü yaşadıkları değişimlerdir. Ergenlik döneminde kişinin hem kendi içinde hem de çevresiyle çatışmalarının arttığını belirtmiştir. Ergenlerin farklı nedenlerle öfke duygusu yaşamaması, öfke duygusunun ifadesinde saldırganlığı seçmesi, bunun sonucunda da yaşanan çatışmaların sayısında bir artış ve çözümlenemez bir noktaya doğru gidişin olması ergenlik dönemindeki temel sorunlar arasında gösterilebilir (Dusek (1987; akt: Gündoğdu, 2010:259).

T.B.M.M. Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ile Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (Türkiye’de Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerde Şiddet ve Bunu Etkileyen Etmenlerin Saptanması-Şubat 2007) araştırmasında, tüm ülke düzeyinde 261 okulda, toplam 26677 öğrenci üzerinde anket yapılmıştır. Gençlere fiziksel, duygusal, sözel ve cinsel şiddet tanımları verildikten sonra son üç ay içinde şiddetle karşılaşma durumları sorulmuştur. Yapılan bu araştırmanın sonuçlarına göre; “Gençlerin %22’si fiziksel şiddet ile karşılaştığını, %35,5’i ise fiziksel şiddet uyguladığını, %53’ü sözel şiddet ile karşılaştığını, %48,7’si ise sözel şiddet uyguladığını, %36,3’ü duygusal şiddet ile karşılaştığını, %27,6’sı ise duygusal şiddet uyguladığını, %15,8’i cinsel şiddet ile karşılaştığını, %11,7’si ise cinsel şiddet uyguladığını belirtmiştir (Özcebe, Ulukol, Mollahaliloğlu, Yardım, Karaman, 2008).

3.4. Zorbalık nedir?

Zorbalığın birçok tanımı yapılmıştır. Roland’a (1989:151) göre zorbalık, “uzun süreli ve sistematik olarak, olaylar sırasında kendini savunamayan bir kişiye karşı, bir başka kişi ya da kişilerce fiziksel ya da psikolojik şiddet uygulanması”; Besag’a (1995:4;akt:Çayırdağ, 2006:11) göre, “güçlü durumdaki bir kişi ya da kişilerin kendi kazançları ya da keyifleri için karşı koyma gücü olmayanlara sıkıntı vermek niyeti ile fiziksel ya da psikolojik, sosyal ya da sözel olarak tekrarlanan saldırısı”, Olweus’a (1993:9) göre, “bir kişinin başka bir kişi ya da grup tarafından sürekli ve uzun süreli olarak olumsuz hareketlere maruz kalması”; Harris ve Petrie’ye (2003; akt: İrfaner; 2009:6) göre, “daha güçlü tek bir öğrencinin ya da bir grup öğrencinin kasıtlı olarak zarar verici saldırgan davranışları daha güçsüz bir diğer öğrenci ya da öğrenci grubuna kışkırtıcı bir neden olmaksızın uygulaması”; Yeşildal’a (2005:285) göre ise, “bir başka kişiye karşı kötü niyetli olarak yapılan, kin güden, düşmanlık içeren, gaddarca, küçük düşürücü, sürekli ya da tekrarlayan yıkıcı davranışlardır” şeklinde tanımlanmıştır.

Zorbalıkla ilgili tanımların birleştiği temel noktalar şunlardır:

1. Zorbalık bir defada son bulan bir tartışma değil, uzun süreli devam eden bir eylemdir.
2. Zorbalık aynı güçteki arkadaşların kavgası değildir. Zorba ile mağdur arasında mağdurun aleyhine bir güç dengesizliği vardır.
3. Zorbalık sadece fiziksel şiddet davranışlarını içermez. Aynı zamanda sözel ya da psikolojik de olabilir (Çayırdag, 2006: 11).

3.5. Zorbalığın Sebepleri

Zorbalık olayları tüm dünya ülkelerinde gittikçe büyüyen bir sorundur. Ancak bu olayları sadece öğrencilerin aralarındaki şakalaşmalar veya okulların oyun alanlarında ortaya çıkan basit durumlar olarak görmemek gerekir. Hoover ve Oliver (1992) tarafından, zorbalığa uğramanın temel sebepleri ile ilgili yapılan bir araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

Tablo 1: Zorbalığa Uğramanın Temel Sebepleri

Öncelik sırası	Erkekler	Kızlar
1.	Grupla uyum içerisinde olmamak	Grupla uyum içerisinde olmamak
2	Fiziksel olarak güçsüz olmak	Çirkin olmak (yüz güzelliğinin fazla etkileyici olmaması)
3	Huysuz bir karaktere sahip olmak	Sık sık ağlamak ve fazla duygusal olmak
4	Arkadaşlarının olmaması antisosyal olmak	Aşırı şişman olmak
5	Kıyafetler	Notlarının diğer arkadaşlarından daha iyi olması (ders başarısı)

Mccabe ve Martin (2005)'e göre ise zorbalığın sebepleri:

- 1- Sosyal sebepler (yetiştirdiği ortam, mahalle, muhit ve kitle iletişim araçları)
- 2- Arkadaş çevresi (çeteleşme ve okul arkadaşlığı)
- 3- Yetiştirilme ortamı (aile ortamı, aile bireyleri arasındaki ilişki)
- 4- Okul ortamı (öğretmen-idareci yaklaşımı, akademik başarının getirdiği yarış ortamı) olarak sıralanabilir.

Okullarda öğrencilerin birbirlerine karşı kullandıkları zorbalık olaylarına karşı ilginin 80'li yılların başından itibaren arttığı görülmektedir. Okulda zorbalığın ne kadar hâkim olduğunu belirlemenin en iyi yolu öğrencilerle bire bir görüşme yapmaktır. Çünkü mağdur konumundaki öğrenciler, bunu toplum içerisinde söylemekten çekinirler. Bu çekincelerinin en önemli sebebi, kendilerine zarar veren kişilerin bu zararlarını daha da arttırmalarından dolayı duydukları kaygıdır. Öğrenciler zorbalığı

genellikle sadece fiziksel zorbalık olarak algılandılar. Hakaret etme, dalga geçme gibi sözel olan eylemleri ise genellikle şaka olarak nitelendirirler (Hoover ve Oliver, 1996; akt: Çayırdağ, 2006: 28). Günümüzde ergenlerdeki saldırgan davranışların bireysel ve çevresel özelliklerin bileşimi sonucunda oluştuğu görüşü yaygındır. Ergen davranışlarının odaklandığı temel alanlardan biri arkadaş ve akranlarıyla ilişkileridir. Akran baskısı olumlu etkilerden olumsuz ya da suçlu davranışlara kadar uzanabilir (Yavuzer, Karataş, Civilidağ, A. & Gundogdu, 2014:76).

Zorbalık eylemi sırasında taraflardan biri güçlü ve avantajlı, diğeri ise zayıf ve savunmasızdır. Bununla beraber zorbalık eyleminin gerçekleşmesi için mağdur kişinin daha önce bir eylem yapmış olmasına gerek yoktur. Çünkü bu karşılıklı bir kavga değil daha çok dengesiz ve tek yönlü bir şiddet göstergesidir. Bunun da ötesinde tek yönlülük hep güçlüden zayıfa şeklinde olmaktadır (Henkin, 2005; Macklem, 2003; McCabe ve Martin, 2005; Harris ve Petrie, 2003; akt: İrfander, 2009:26).

Harris ve Petrie (2003)'e göre zorbalık iki şekilde kendini göstermektedir:

1. Doğrudan Zorbalık: Alay etmek, sataşmak, isim takmak, haksızca eleştirmek, tehdit, terbiyesiz işaretler, tehditkâr bakışlar, vurmak, silah kullanmak ya da kullanmakla tehdit etmek, başkasının malını çalmak ya da saklamak vb...

2. Dolaylı Zorbalık: Başkalarını kişiyle alay etmesi ya da kişiye sataşması konusunda etkilemek, başkasını kişiye aşağılayıcı isimler takması konusunda etkileme, başkalarını kişiyi haksızca eleştirmesi konusunda etkileme, başkaları hakkında dedikodular çıkarma, isimsiz telefon aramaları, kişi ya da kişileri isteyerek görmezden gelmek, birisine fiziksel olarak zarar vermesi konusunda başkalarını etkilemek, diğerlerini isteyerek grup dışı bırakmak.

3.6. Okulda Şiddet ve Zorbalığı Önleyici Tedbirler

Okulların amaçlarına ulaşabilmesi ilk başta yapılması gereken suç ve şiddetten uzak ortamlar oluşturmaktır. Okuldaki şiddetin veya öğrenciler tarafından gerçekleştirilen şiddet olaylarının önlenmesi veya engellenmesi çerçevesinde yapılması gerekenler genel olarak şunlardır:

- a) Öğrencilerin okula olan bağlılıklarının artırılması
- b) Öğrenciler ile okul personeli veya öğretmenlerinin birlikte yürütecekleri sosyal sorumluluk projelerinin geliştirilmesi
- c) Problemlili öğrencilerin ailelerine rehberlik hizmetinin verilmesi
- d) Medyanın, şiddet görüntüleri konusunda duyarlı bir yayıncılık anlayışı içerisinde hareket etmesi şeklinde belirtilebilir (Parladır, 2009:57).

Şiddete karşı alınacak önlemlere ilişkin birincil korunmada, öncelikle şiddetin hoş görülmediği bir ortamın oluşturulması, işyerinde meydana gelen şiddet olaylarının, şiddet türüne bakılmaksızın suç sayılması, bunun için gerekli yasal altyapının oluşturulması gerekmektedir (Dursun, 2012; www.okuldaşiddet.net). Saldırganlığı

önlemeye yönelik yapılan çalışmalarda akran baskısıyla baş etme becerileri ve hayır diyebilme becerilerinin kazandırılması oldukça önemlidir. Uygulamalarda bu becerilerin de okullarda saldırganlık ve Şiddeti önleme çalışmaları kapsamına alınması önerilebilir. Ayrıca, ergenlerin işlevsel olmayan ve saldırganlığı tetikleyen otomatik düşüncelere ilişkin farkındalık kazanması ve bu düşüncelerini değiştirebilmesi için bilişsel-davranışçı tekniklerin kullanılması önerilebilir (Yavuzer, Karataş, Çivilidağ ve Gündoğdu, 2014:61-78).

- ABD’de yapılan bir araştırmada, okullarda Şiddeti önlemede en çok kullanılan yöntemlerin sıfır tolerans programı (%79.3) ve arabuluculuk gibi çatışma çözümleme programları (%65.2) olduğu sonucuna varılmıştır.
- Okulda Şiddet olaylarının ortaya çıkmadan önce proaktif bir yaklaşımla önlenmesi ve Şiddeti önleyici gerekli tedbirlerin alınması gerekir.
- Şiddetin önlenmesi için okulda, öğretmen, öğrenci, veli ve diğer okul personeli arasında açık bir iletişim ve işbirliği önemli görülmelidir.
- Okul çalışanlarıyla, öğrenciler arasında güven verici ve destekleyici bağların kurulması, okullardaki Şiddeti önlemede önemli bir husustur.
- Suç ve Şiddet olaylarının çoğunda erken tanıma ve uyarı işaretleri görülür. Çocukların, buldukları ortam içinde gözlenmeleri, onların davranışlarındaki değişimin fark edilmesine ve problem çıkarabilecek çocukların belirlenmesine yardım edebilir.
- Okul etkinlikleri, temelde sevgi, kabul görme, kontrol, özgürlük ve eğlence ihtiyaçlarının doyurulmasına yönelik olmalıdır.
- İşbirliğine dayalı öğrenmeye önem verilmelidir.
- Öğretmenler, öğrencilerinin birbirinden farklılık gösteren ve doyurulma biçimleri de farklı olan ihtiyaçlarını, bireysel farklılıklarına uygun olarak doyurmalarına olanak vermelidirler.
- Öğrenciler, kendilerini ifade etmeye cesaretlendirilmeli ve görüşleri dikkatlice dinlenmelidir.
- Öğretmenler, baskıcı cezalandırma yöntemlerinden kaçınmalıdırlar.
- Öğrencilerin kişisel yaşantılarına ilgi gösterilmelidir.
- Açık, tutarlı ve objektif sınıf kuralları belirlenmelidir (Korkut, 2004).

3.7. Şiddet ve Zorbalık Sonucunda Kurbanlarda Görülen Muhtemel Davranışlar

Şiddet ve zorbalık sonucunda kurbanlarda görülen muhtemel davranışlar arasında; “Benlik saygısının azalması, kendine güvensizlik, kendini suçlama, diğer bireylere güvenme ve sevme becerisinden yoksunluk, öfke ve intikam duyguları, pasif ya da içe kapanma davranışları, okuldan kaçma davranışı, bazı kronik hastalıkların

oluşumuna, okulu sevmeme, korku ve endişe, başarı düşüşü, devamsızlık artışı, kaygı, kızgınlık ve çaresizlik duyguları, depresyon, intihara kalkışma, okulda zorbalığın olduğu yerlerden kaçma, uyku problemleri ve alt ıslatmaya neden olma, fiziksel, ruhsal ve duygusal gelişimde gecikmeler, baş ve karın ağrıları, madde kullanımı, İlişkilerin bozulmasına ve eğitimle döneminde yaşanan problemler nedeniyle meslek seçeneğinin azalması vb.” durumlar görülebilmektedir. Mağdurların özelliklerine bakıldığında genellikle güvensiz, endişeli, çekingen, benlik saygıları düşük ve diğer çocuklar tarafından dışlanmış çocuklar oldukları görülmektedir. Bu grup mağdurlar “pasif-uyusal mağdur” olarak isimlendirilir Kimi çocuklar ise mağdur rolünü arkadaşlar arasında kabul görmek ve sevmek için kullanırlar. Bunlar sınıfın maskotlarıdır ve grup içerisinde yer alabilmek için rahatsız edici davranışlara katılırlar. Bu tür mağdurlara “gönüllü mağdur” ismi verilmektedir (Olweus, 1993: 30-35). “Sahte mağdurlar” olarak adlandırılan gruptaki çocuklar ise diğer çocuklardan gereksiz yere şikayetçi olurlar. Bunlar dikkat çekmek için ağlar ve diğer mağdurlardan farklı olarak uğradıkları zorbalığı gizlemek yerine açıkça ifade ederler (Besag, 1995: 14).

Öğrencilerin en az %10’u yaşamlarının bir döneminde zorba ya da mağdur olarak zorbalıkla karşı karşıya kalmışlardır (Besag, 1995:10). Şiddet olayına etki eden pek çok etmen üzerinde durulurken, geçmişinde şiddet davranışı bulunanların, alkol madde kullanımı, psikiyatrik hastalığı veya kişilik bozukluğu olanların şiddet kullanma potansiyelinin yüksek olduğu belirtilmekte, ayrıca yaş, cinsiyet, kalabalık, gürültülü ortamların ve sağlık ekibi ile yaşanan iletişim güçlüklerinin şiddet olaylarında etkili olduğu öne sürülmektedir (Kessinger, 2000; Calabro, 2007; Seibel, 2007; Nicholls ve ark., 2009; akt:Yeşilbaş, 2016:45).

Ciddi durumda zorbalığa maruz kalan çocukların %6’sı ve ara sıra zorbalığa maruz kalan çocukların %18’i başkalarına zorbalıkta bulunmaktadır. Zaman zaman mağdur, zaman zaman da zorba konumunda olan bu çocuklara “zorba mağdurlar” denilmektedir. Sayıları az olan bir grup mağdur ise “kışkırtıcı (provokatör) mağdur” olarak nitelendirilmektedir. Bu çocukların mağdur olarak seçilmesinde genellikle sınıf arkadaşları tarafından davranışlarının kışkırtıcı olarak algılanması yatar (Olweus, 1995: 35-37). Zorba çocukların bir kısmında da kendilerine güvensizlik görülmektedir. Bunlar diğer zorbalara oranla daha az sevilirler. Ashında korkak bir kişilik özelliği gösteren bu çocuklar “endişeli zorba”dır (Çayırdağ, 2006:12).

Brockenbrough, Cornell, Loper (2002)’e göre, okullarda şiddete maruz kalan ve tekrarlanan şiddet davranışları çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi üzerinde zararlı etkiler yapmaktadır. Kurbanlar, şiddet görmeyen çocuklara göre daha yüksek seviyede kaygı ve depresyon duyguları yaşarken, daha düşük seviyede kendine güven davranışları göstermişlerdir. Okullarda şiddetin kurbanları öğretmenlerine karşı negatif tutumlar sergileyebilirler ya da okula devam sorunları yaşayabilirler.

4. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, bilgi toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve toplanan verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma genel tarama modellerinden survey türünde bir araştırmadır. Ortaöğretim okulu öğretmen, yönetici ve öğrencilerin okullarda Şiddetin kaynaklarına ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modelindedir. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Tarama modelleri, “geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu Ģekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modelde önemli olan, var olanı değiştirmeye kalkmadan gözlemleyebilmektir (Karasar, 1994).

Bu araştırmada, Konya merkez ve ilçelerinde orta öğretimde öğrenim görmekte olan 9. 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin, bu okullarda görev yapan idarecilerin ve öğrenci velilerinin Şiddete ilişkin görüşleri ve Şiddetin nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu çalışmanın araştırma grubunu Konya merkez ve 31 ilçesi oluştırmaktadır. Konya ilinde risk faktörlerinin tespit edilerek uygun müdahale hizmetlerinin planlanması ve uygulamasına yönelik yapılan ‘Temel Önleme’ Anketi” çalışmasına; kız öğrencilerden 63575 (%26.73) öğrenci; erkek öğrencilerden 57071 (%24.00) olmak üzere toplam 120646 öğrenciye, 101545 (%42.70) veliye ve 15593 (6.55) idareci öğretmenlerden kişiye uygulanmıştır. Araştırmaya katılan denek sayısı toplamda 237784 kişidir. Her üç grup için ayrı ayrı hazırlanmış olan “Temel Önleme Anketi” gruplara uygulanmıştır.

Araştırma grubunun özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Örnekleme Oluştıran Öğrenci, Öğretmen ve İdareci ve Velilerin Dağlımı

			N	f(%)
Öğrenciler	Cinsiyet	Kız	63575	26.73
		Erkek	57071	24.00
İdareci ve öğretmenler			15593	6.55
Veliler			101545	42.70
Toplam			237784	%100

4.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, öğrenciler, idareci ve öğretmenler ve veliler için ayrı ayrı hazırlanmış olan, “Temel Önleme Anketi” kullanılmıştır. Anketler, Konya İl Milli Eğitim

Müdürlüğü tarafından oluşturulan, “Şiddetin Azaltılması ve Önlenmesi Kurulu” tarafından hazırlanmıştır. Anketler her üç grup için ayrı ayrı hazırlanmıştı ve her bir gruba ayrı ayrı uygulanmıştır. Hazırlanan Temel Önleme Anketlerinde Öğrenciler için 22, Veliler için 21, idareci ve öğretmenler için ise 11 soru vardır.

4.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bilimsel bilgi elde süreci olarak tanımlanan bilimsel araştırma, birbirini izleyen ve etkileyen adım ya da etkinliklerden oluşan sistematik bir süreçtir. Olaylar ya da değişkenler arasındaki ilişkiye dayalı fikirleri yansıtan soruların ya da hipotezlerin, soyut kavramlar yerine ölçülebilir, gözlenebilir değişkenler kullanılarak formüle edilmesi gerekmektedir (Büyüköztürk, 2007). Araştırma yöntem ve teknikleri, problemin tanımlanmasından çözümüne kadar olan tüm zihinsel çabaları ve rapor hazırlama dahil bunları somutlaştıran çeşitli teknikleri içerir (Karasar, 1995). Bu çalışmada, öğrencilerin, idareci ve öğretmenlerin ve velilerin şiddete ilişkin görüşleri uygulanan “Temel Önleme Anketi” ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Önce her okulun okul sonuç tabloları çıkarılmış olup, daha sonra ise ildeki genel sonuçları çıkarılmıştır. Elde edilen veriler excell programına aktarılarak her birisi önem derecesine göre madde madde, maddeler sıralanıp, yüzdeleri çıkarılmış ve analizleri yapılmıştır. Her üç grupta en çok tercih edilen ilk 5 madde değerlendirmeye alınmıştır.

5. BULGULAR

Temel Önleme Anketi uygulaması neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

5.1. Öğrencilere Uygulanan Temel Önleme Anketi Sonuçları

Öğrencilere uygulanan 22 maddelik Temel Önleme Anketi’nden elde edilen bulgulara göre en çok işaretlenen ilk 5 madde aşağıda verilmiştir.

Tablo 3: Temel Önleme Anketi Sonucunda Öğrencilerden Elde Edilen Bulgular

Madde No	Anket maddesi	N	f (%)
1.	İstediğim her tür TV programını ailemin kısıtlaması olmadan seyredebilirim.	35500	29.42
2.	Öğretmenlerimizin kırıcı söz ve hareketlerde bulunması olumsuz davranmama neden oluyor.	29100	24.12
3.	Bilgisayar oyunlarında en çok savaş ve dövüş içeren oyunları tercih ederim.	22046	18.27
4.	Çevremdeki insanlara karşı öfkemi kontrol edemiyorum, zaman zaman saldırgan davranışlarda bulunuyorum.	19000	15.74
5.	Ailemin beni anlamayacağını düşündüğümünden sorunlarımı paylaşmıyorum.	15000	12.43
Toplam		120646	%100

Tablo 3’de görüldüğü gibi, öğrencilerin 35500’i (%29.42) “İstedğim her tür TV programını ailemin kısıtlaması olmadan seyredebilirim” maddesini; 29100’u (%24.12) “Öğretmenlerimizin kırıcı söz ve hareketlerde bulunması olumsuz davranmama neden oluyor” maddesini; 22046’sı (%18.27) “Bilgisayar oyunlarında en çok savaş ve dövüş içeren oyunları tercih ederim” maddesini, 19000’u (%15.74) “Çevremdeki insanlara karşı öfkemi kontrol edemiyorum, zaman zaman saldırgan davranışlarda bulunuyorum” maddesini; 15000’i (%12.43) ise “Ailemin beni anlamayacağını düşündüğümünden sorunlarımı paylaşmıyorum” maddesini işaretlemişlerdir. Tablo 3’teki verilere genel olarak baktığımızda ise, burada ilk sırada sosyal medyanın (TV, İnternet, bilgisayar oyunları vb.) bireyler üzerindeki yıkıcı etkileri açıkça görülmektedir. Sürekli şiddet filmleri izleyen ve şiddet oyunlarını oynayan bireyler model olarak kendilerine bunları almaktadır. Bu durum, Bandura’nın “Sosyal Öğrenme Kuramı” ile de doğru orantılıdır. Şiddet sosyal medyanın kontrollü kullanılması için bilgilendirmeler yapılmalıdır. Ayrıca, öğretmenlerin çoğunun, gelişim psikolojisi bilgisi bilgilerinin yeterli olmadığını görülmektedir. Bu nedenle MEB’in acil ve ciddi bir öğretmen yetiştirme politikasına ihtiyacı vardır. Bu durum eğitimciler tarafından da sık sık dile getirilmektedir. Son sırada ise, bireylerin aileleri tarafından anlaşılmadıklarını düşünmesi, ailelerin gelişim psikolojisi bilgilerinin yeterince olmadığını göstermektedir. Bu dönemde, “empati, şartsız kabul ve spontanlık (doğallık)” çok önemlidir. Yani, Hümanist Kuram’ın bilgileri ile yetişkinlerin donatılması önem arz etmektedir.

5.2. Velilere Uygulanan Anket Sonuçları

Velilere uygulanan 11 maddelik Temel Önleme Anketi’nden elde edilen verilerden en çok işaretlenen ilk 5 madde aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: Temel Önleme Anketi Sonucunda Velilerden Elde Edilen Bulgular

Madde No	Anket maddesi	N	f(%)
1.	Şiddet içerikli TV dizileri, filmler ve bilgisayar oyunlarının çocuğumun problem davranışlar göstermesinde etkili olduğunu düşünüyorum.	35300	34.76
2.	Veli olarak okulla yeterli işbirliği içinde olmadığım için çocuğumun olumsuz davranışlar göstermesinin kolaylaştığını düşünüyorum.	20200	19.89
3.	Ailemizin geçim sıkıntısı içinde olmasının (Yoksul olmamız ve sosyal güvencemizin olmaması) çocuğumuzu olumsuz etkilediğini düşünüyorum.	17400	17.13
4.	Çevremizdeki zararlı madde kullanımı, şiddet, olumsuz arkadaş grupları çocuğumda problem davranışlara neden oluyor.	15500	15.26
5.	Anne-baba olarak, etkili iletişim kuramamamız çocuğumuzun evden uzaklaşmasına ve zaman zaman olumsuz davranmasına neden oluyor.	13145	12.94
Toplam		101545	%100

Tablo 4’de görüldüğü gibi, velilerin 35300’i (%29.42) “Şiddet içerikli TV dizileri, filmler ve bilgisayar oyunlarının çocuğumun problem davranışlar göstermesinde etkili olduğunu düşünüyorum.” maddesini; 20200’u (%19.89) “Veli olarak okulla yeterli işbirliği içinde olmadığım için çocuğumun olumsuz davranışlar göstermesinin kolaylaştığını düşünüyorum” maddesini; 17400’si (%18.27) “Ailemizin geçim sıkıntısı içinde olmasının (Yoksul olmamız ve sosyal güvencemizin olmaması) çocuğumuzu olumsuz etkilediğini düşünüyorum” maddesini, 13145’u (%12.94) “Anne-baba olarak, etkili iletişim kuramamamız çocuğumuzun evden uzaklaşmasına ve zaman zaman olumsuz davranmasına neden oluyor” maddesini; 13145’i (%12.94) ise “Anne-baba olarak, etkili iletişim kuramamamız çocuğumuzun evden uzaklaşmasına ve zaman zaman olumsuz davranmasına neden oluyor” maddesini işaretlemiştir. Tablo 4’teki verilere genel olarak baktığımızda, Tablo 3 ile oldukça benzerlik göstermektedir. Velilerde, çocuklarının bilgisayar, internet, Tv. Vb şeylerle çok fazla zaman geçirdiklerini, buradan kötü etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, yeterince iletişim kuramadıklarını da itiraf etmişlerdir. Bu durum, iletişim psikolojisinin verilerinden yeterince bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Velilere yönelik, “etkili iletişim” konusunda seminerlerin düzenlenmesi faydalı olacaktır. Ayrıca, veliler 3. sırada ekonomik durumlarının yeterli olmadığını, geçim sıkıntısı içerisinde olduğunu söylemeleri de başka bir nedendir.

5.3. İdareci ve Öğretmenlere Uygulanan Anket Sonuçları

Tablo 5: Temel Önleme Anketi Sonucunda İdareci ve Öğretmenlerden Elde Edilen Bulgular

İdareci ve Öğretmenlere uygulanan 21 maddelik Temel Önleme Anketi’nden elde edilen bulgulara göre en çok işaretlenen ilk 5 madde aşağıda verilmiştir.

Madde No	Anket maddesi	N	f (%)
1.	Ailelerin çocuklarının fiziksel ve psikolojik gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmamaları-Olumsuz aile tutumları otoriter, ilgisiz, tutarsız vb.	5800	%37
2.	Ailenin ekonomik durumunun düşük olması ve sosyal güvenlik haklarının olmaması	4500	%28
3.	Çocuğun ya da gencin akademik başarısının düşük olması ya da ilgisinin olmaması	2350	%15
4.	Çocuğun ya da gencin kendini ifade edebileceği, ilgi ve yeteneklerini gösterebileceği ortamların olmaması)	1943	%12
5.	Çocuğun ya da gencin okuldan kaçıp internet kafe ve kahvehaneye gitmesi	1000	%6
Toplam		15593	%100

Tablo 5’de görüldüğü gibi, idareci ve öğretmenlerin, 5800 kişi (%37) “Ailelerin çocuklarının fiziksel ve psikolojik gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmamaları-Olumsuz aile tutumları otoriter, ilgisiz, tutarsız vb.” maddesini; 4500 kişi (%28)

“Ailenin ekonomik durumunun düşük olması ve sosyal güvenlik haklarının olmaması” maddesini; 2350 kişi (%15) “Çocuğun ya da gencin akademik başarısının düşük olması ya da ilgisinin olmaması” maddesini; 1943 kişi (%12) “Çocuğun ya da gencin kendini ifade edebileceği, ilgi ve yeteneklerini gösterebileceği ortamların olmaması” maddesini ve 5. Sırada ise 1000 kişi (%6) Çocuğun ya da gencin okuldan kaçıp internet kafe ve kahvehaneye gitmesi” maddelerini işaretlemişlerdir. Tablo 5’e genel olarak baktığımızda ise, idareci ve öğretmenler, velilerin çocukları ile yeterince ilgilenmediklerini söyleyerek suçlu velilere yüklemişlerdir. Velilerin okula gelmesi için ortam, zemin ve mekân oluşturulması da elbette idareci ve öğretmenlere düşmektedir. Ayrıca öğretmen ve idarecilerde veliler gibi ekonomik durumların yetersizliği üzerinde durmuşlardır. Ayrıca, idareci ve öğretmenler, derslerin öğrencilerin ilgilerini çekmediğinden, öğrencilerin derslerden ve okuldan kaçıp internet kafe vb. yerlere gittiklerini söylemişlerdir. Öğrencilerin ilgi ve yetenekleri dikkate alınmamakta, okulda verilen ders ve konuların çoğu, öğrencilerin ilgisini çekmemektedir. Neticede, bu olumsuz durumlar, öğrencilerde yanlış davranışlara yönelmelerine yol açmaktadır.

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğrenciler, idareci ve öğretmenler ve veliler üzerinde yapılan “Temel Önleme Anketi” sonuçlarına göre; öğrencilerin çoğunluğu, “TV dizilerinin etkisi altında kaldığını, öğretmenlerin olumsuz sözlerinden etkilendiklerini, bilgisayar oyunlarında Şiddet içeren oyunlar oynadıklarını, öfkelerine hâkim olamadıklarını, ailelerinin kendilerini anlamadıklarını” belirtmişlerdir. Veliler ise “çocuklarının TV dizilerinden olumsuz etkilendiklerini, velilerin okulla yeterince işbirliği yapamadıklarını, ekonomik sıkıntılarının olduğunu, çevrede zararlı maddelerin kullanımının yaygın olduğunu ve aile içi iletişimin yetersizliğini” belirtmişlerdir. İdareci ve öğretmenler ise, “ailelerin çocuklarının gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, ailelerin ekonomik durumlarının düşük olmasını, öğrencilerin akademik başarılarının düşük olduğunu, öğrencilerinin yeteneklerini sergileyebilecekleri ortamların yetersiz olduğunu ve öğrencilerin internet kafe gibi yerlerde çok zaman geçirdiklerini” belirtmişlerdir.

Bu konuda ülkemizde ve yurt dışında birçok çalışma yapılmıştır. İldeniz (2015)’in Esenyurt ilçesinde farklı liselerde öğrenimlerine devam eden 169 kız, 249 erkek öğrenci üzerinde yaptığı araştırma bulgularına göre, Şiddet davranışlarında ailenin, öğretmenlerin ve okul idari kadrosunun, çevrenin, akran gruplarının, TV ve medyanın etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Parlador’n (2009) ortaöğretim okullarında Şiddetin kaynakları konusunda öğretmen, yönetici ve öğrenci görüşlerini belirlemeye yönelik yapmış olduğu araştırma bulgularına göre, öğretmenler, ‘Teknoloji kaynaklı risk faktörleri’ boyutunun Şiddet oluşumunda en etkili boyut olduğunu düşünürken; Şiddetin oluşumunda en etkili gördükleri madde ‘Öğrencilerin aile yaşantısının sorunlu olması’ maddesi çıkarken; yöneticiler, ‘Aile kaynaklı risk faktörleri’ boyutunun Şiddet oluşumunda en etkili boyut olduğunu, Şiddetin oluşumunda en etkili gördükleri madde ‘Toplumdaki ekonomik sorunlar maddesi; öğrencilere göre ise, ‘Öğrenci kaynaklı risk

faktörleri' boyutunun en etkili boyut olduğunu düşünürken; şiddetin oluşumunda en etkili gördükleri madde 'Öğrencinin kötü arkadaş çevresi' maddesi önde gelmektedir. Bu bulgular, bizim yaptığımız araştırma bulguları ile de benzerlik göstermektedir.

Yavuzer ve Gündoğdu'nun (2012) yapmış olduğu 43 öğretmen üzerinde yaptıkları "okulda şiddetin önlenmesinde öğretmenlerin sorumlulukları: Türkiye'de bir vak'a örneği" adlı araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin okul şiddetin önlenmesinde kendi sorumluluklarının bilincinde olduğu tespit edilmiştir. Şiddetin önlenmesi için kendilerini sorumlu hissettikleri ve şiddetin nasıl önenebileceği konusunda bilgili olduklarını ifade etmişlerdir. "Memurlar.net" (2006) adlı internet sitesinde şiddet konusunda yapılan bir ankete 9 bin 683 kişi katıldı. "Son zamanlarda okullarda artan öğrenciler arasındaki şiddet olaylarını neye bağlıyorsunuz?" sorusu yöneltilerek, bununla ilgili, "Manevi değerlerdeki yozlaşma %55", "Aile içindeki eğitim yetersizliği %21", "Ceza kanunlarındaki yetersizlik %11", "Eğitimdeki yetersizlik %8.7", Güvenlik yetersizliği 1.5", "Diğer nedenler ise %1.9 olarak çıkmıştır. Yavuzer, Gündoğdu ve Dikici'nin (2009), "İlköğretimde ve liselerde öğretmenlerin karşılaştıkları şiddet türleri ve şiddetin nedenleri ve şiddet eylemlerinin önlenmesi konusunda 3397 öğretmen üzerinde yaptıkları çalışmanın verilerine göre, öğretmenler şiddeti; "bütün sözel veya fiziksel zarar verme davranışı olarak tanımlamışlardır. Ayrıca, öğretmenler, şiddetin temel sebebi olarak aile sebepleri olarak görmüşler, şiddetin önlenmesi için de okullarda daha etkili öğrenci hizmetleri danışmanlık hizmetlerini düşündürmektedirler ve disiplin yönetmelikleri önlenmesi olarak görmektedirler. Öztürk'ün (2011:6) işyerinde zorbalık olaylarının; hem buna hedef olan hem de gözlemleyen çalışanların işlemsel adalet, dağıtım ve etkileşim adaleti olarak ortaya çıkan örgütsel adalet algılamaları üzerindeki etkilerini ve bununla beraber söz edilen aktörlerin örgütsel vatandaşlık davranışı sergilemelerindeki etkilerini incelediği araştırmanın bulgularına göre, 288 katılımcının yaklaşık üçte biri kendisini son altı ay içerisinde işyerinde zorbalık davranışına maruz kaldığını dile getirmiştir. Atik (2006)'in bir okulda 742 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin %4.6'sı zorba, %21.3'ü kurban, % 6,5'i zorba/kurban, % 44,7'si hiç dahil olmayan ve % 22,9'u dahil olmayandır. Zorbalık davranışının türü açısından, zorbaların kullandığı en yaygın zorbalık türünün ve kurbanların en çok maruz kaldıkları zorbalık davranışının sözel zorbalık olduğu bulunmuştur. Çayırdağ'ın (2008) yaptığı araştırmanın bulgularına göre, zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeylerinin cinsiyet ve okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, hem zorbalık eğiliminin hem de zorbalıkla baş etme düzeylerinin kız ve erkekler arasında anlamlı derecede farklılaştığı görülürken, okul türü açısından zorbalıkla başa çıkma düzeyinde farklılık olmadığı saptanmıştır. İrfaner'in (2009) 673 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırma bulgularına göre, öğrencilerin yarıya yakını en az bir veya iki kez zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Öğrenciler en çok duygusal zorbalığa, daha sonra sözel zorbalığa en son da fiziksel zorbalığa maruz kaldıklarını, en çok sınıf arkadaşlarının, daha sonra bir üst sınıftaki öğrencilerin zorbalıklarına maruz kaldıklarını, mekân olarak en çok

okul bahçesinde zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin %24,5’u bu deneyimlerini arkadaşları ile %12,3’ü sınıf öğretmenleri ile ve sadece %8,4’ü aileleri ile paylaşmaktadırlar. Pişkin’in (2002) yapmış olduğu araştırma bulgularına göre, en zorba davranışlar, teneffüste ve sınıfta uygulanmaktadır. Öğrencilerin %44’ünün sözel, %30’unun fiziksel, %9’unun cinsel ve %1’inin de duygusal zorbalığa maruz kaldığını göstermiştir. Ayrıca, okulda zorbalık davranışı, ekonomik gelire göre değişmemektedir. Pişkin (2003)’in ilköğretim öğrencileri üzerinde yaptığı diğer bir araştırma sonucuna göre, kurbanların %99’unun bazı günler okula gelmekten korktukları sonucu elde edilmiştir. Yapılan araştırma sonuçlarını cinsiyete göre değerlendirildiğinde, en başta dışlama-yalnızlaştırma şeklinde zorbalık türü kız öğrenciler arasında oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Yapılan araştırma sonuçları açıkça göstermektedir ki, Şiddet ve zorbalıkla, okul başarısı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Şiddet ve zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okul başarılarında da ciddi bir düşüş olduğu gözlenmektedir. ABD’de yapılan diğer bir araştırma sonucuna göre ise Şiddet ve zorbalığa uğrayan öğrencilerin %90’ının okul başarısında bir düşüş yaşandığı sonucu elde edilmiştir (Hooever Oliver ve Hazler, 1992). Banks (1997)’in ABD’de yaptığı bir çalışmada öğrencilerin yaklaşık %7’sinin ayda en az 1 kez zorba öğrencilerden korktukları için öğrencilerin okula gitmediklerini saptamıştır.

Kalabalık öğrenci sayısını azaltabilme, öğretmen yetiştiren kurumların sorunlarla karşılaştığı zaman Şiddete başvurmadan çözüm yollarını bulabilecek donanımına sahip olmalarının sağlanması, eğitim ortamında bulunan herkesimin (idareci, öğretmen, veli, öğrenci) kötü muamele ve etkileri konusunda eğitilmesi, yani yapısal öğelerden dayacağı meşrulaştıran kültürel öğelerin dönüştürülmesine (zihniyet değişimine) kadar uzun erimli bir yolculuğu göze almak gerekiyor (Erkal, 2005). Öğrencilerin hatta bütün okul personelinin kendilerini güvende hissedecekleri bir mekân haline getirebilmek için yapılması gereken ilk iş, okuldaki Şiddet olaylarını analiz edip, mevcut durumu ortaya koymaktır (Karataş- Baran, 2008:5). Çocuk ve gençlerin okulda zorbalığa maruz kalmaları onların sadece okul yaşantılarını olumsuz etkilememekte, ileriki dönemlerde de olumsuz yaşantı tecrübelerine açık olmalarına sebep olmaktadır. Eğitim ortamlarında Şiddetin önlenmesi ve azaltılmasında, eğitim ortamları ve çevresindeki ilişkiler ile uygulamaların yapıcı, onarıcı, barışçıl ve destekleyici hale getirilmesinde yönetsel süreçler belirleyicidir. Şiddet konusunda ele alınan öğrenci, öğretmen, aile, yakın çevre gibi unsurların uyumlu ve eş güdüm içinde çalışması için kalıcı yönetim anlayışının güçlendirilmesi bir zorunluluktur. Okullarda Şiddeti önlemek için tüm unsurların birlikte ve bilinçli hareket etmesi gerekir. Okullarda Şiddetin önlenmesi için her unsurun birbirinden habersiz ve isabetsiz yaklaşımları olayın çözümünü sağlamak yerine daha da kötüye sürükleyebilir. Bu noktada okullarında Şiddeti önleme adımlarından biri olarak disiplin sürecini iyi yönetebilmeleri gerekmektedir. Diğer taraftan okul için Şiddeti önleyici etkinlikler ve programları etkin bir şekilde planlamalı, Şiddet belirtilerini gözardı etmemeli ve ivedilikle ve ciddiyetle sürecin takip edilmesini sağlamalıdır (www.aktuelegitim.com).

Öneriler:

- Şiddet ile başa çıkmak için öğretmenlere ne gibi sınıf yönetimini becerilerini ve hangi programları uygulamaya ihtiyaçları olduğu tespit edilmeli ve buna yönelik eğitici programlar düzenlenmeli, acil durum yönetimi, sınıf güvenliği vb. konularda bir hizmetiçi eğitim verilmeli (Yavuzer ve Gündoğdu, 2012).
- Okul-aile işbirliği artırılmalı
- Uzman kişilerce okullarda öğrenci, veli ve öğretmenlere yönelik konferanslar düzenlenmeli
- Derslerde ve sosyal etkinliklerde şiddeti önlemeye yönelik sınıf içi etkinliklere yer verilmeli
- Okullarda sevgi, barış, hoşgörüyü vurgu yapan tiyatro, drama vb. etkinliklere yer verilmeli
- Rehberlik servisleri daha etkin hale getirilmeli
- Okul müdürlerinin şiddet konusunda dikkati çekilerek, şiddet olaylarını önleyecek önlemler almaya teşvik edilmeli
- Eğitici TV programları hazırlanmalı
- Fiziksel ceza içeren uygulamalardan kesinlikle kaçınılmalı
- Şiddet içeren TV programlarını çocukların izlemesi engellenmeli
- Şiddetin aile, okul, öğretmen boyutunu içeren araştırmalar yapılmalı
- Uzman kişilerin katılımı ile küçük gruplar halinde şiddet olaylarına maruz kalma yaşantılarını aktarabilecekleri paylaşım saatleri düzenlenmeli
- Bireylerin davranışlarını kontrol etmelerini ve düşüncelerini hayata aktarabilmelerini sağlayacak eğitim programları aileleri de kapsayacak şekilde geliştirilmeli
- Şiddeti ve zorbalığı önleme programlarının erken başlatılması
- Öğrencilerin okul dışı zamanlarını spor yapma gibi gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek sosyal-sportif ve kültürel faaliyetler artırılmalı
- Öğrencilere şiddet içermeyen sorun çözme becerileri kazandırılmalı
- Öğrencilerle zorbalık ve sakıncalarını tartışan söyleşiler düzenlenmeli
- Stres sınıfları oluşturulmalı
- Ailelerin ve yetişkinlerin çocukların önünde kontrolsüz televizyon seyretmek yerine beraber düzenleyecekleri etkinlikleri ön plana çıkarmaları önerilmektedir (MEB, 2005, 2006, 2007; Kuntscheveği.,2006;www.siviltoplumakademis.org.;www.psikoloji.com.tr;www.scopemed.org).

KAYNAKÇA

- ALKAN, H.B. (2007). İlköğretim Öğretmenlerinin İstenmeyen Davranışlarla Baş Etme Yöntemleri ve Okulda Şiddet. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ATİK, G. (2006). The Role of Locus of Control, Self-esteem, Parenting Style, Loneliness and Academic Achievement in Predicting Bullying Among Middle School Students. Unpublished Doctoral Thesis. Middle East Technical University, Ankara.
- AYAN, S. (2006). Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 206-214.
- BANKS, R. (1997). *Bullying in Schools*. ERİC online. (<http://npin.org/library>).
- BAŞBAKANLIK 2006–17 sayılı genelge. Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler.
- BROCKENBROUGH, K. K., COMELL, D.G., LOPER, A.B. (2002). Aggressive Attitudes Among Victims of Violence at School. *Education and Treatment of Children*, 25 (3) , pp. 273-287.
- BUDAK, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ev Sanat Yayınları.
- CELEP, C. (2008). Okul ve Sınıf Ergonomisi ya da İnsanı Öncelemek. *Eğitime Bakış Dergisi*, 4 (11), 10-15.
- ÇAYIRDAĞ, N. (2006). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Okul Kültürünü Algılayışları İle Zorbalık Eğilimleri ve Zorbalıkla Başetme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇİFÇİ, S. (2010). Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri İle Empatik Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosman Paşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- DEBARBIEUX, E. (2009). Okulda Şiddet. Küresel Bir Tehdit. (1. Baskı). (Çev.: İ. Yerguz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- DÖNMEZ, B. (2008). Öğrenme Ortamı Olarak Okul ve Sınıf. *Eğitime Bakış Dergisi*, 4 (11), 3-10.
- DURŞUN, S. (2012). İşyeri Őiddetinin Çalışanların Tükenmişlik Düzeyine Etkisi: Sağlık Sektöründe Bir Uygulama. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3 (1), 103-113.
- ERKAL, M. (2005). *Sınıf Yönetimi*. (1. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- GÜNDOĞDU, R. (2010). 9. Sınıf Öğrencilerinin Çatışma Çözme, Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 257-276.

- HOOVER, J., HOLIVER, J. & HAZLER, R. J. (1992). Bullying Perceptions of Adolescent Victims in the Midwestern USA. *School Psychology International*, 13 (1), 5-17.
- İLDENİZ, B. (2015). Okullarda Şiddetin Nedenleri ve Önlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İRFANER, S. (2009). Öğrenciler Arasında Gerçekleşen Zorbalık Eylemleri ve Zorbalık Konusunda Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Tutum ve Görüşleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KOCACIK, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 1-7.
- KARASAR, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- KARASAR, Niyazi (1995). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*. Ankara: Alkım Yayınları.
- KARATAŞ-BARAN, G. (2008). Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Görüşlerine Dayalı Olarak Okullarda Şiddet ve Okul Güvenliğinin İncelenmesi: Keçiören Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- KORKUT, F. (2004). Saldırganlık, Şiddet ve Zorbalık ve Önleme. *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- KÖKNEL, Ö. (2006). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. (5. Baskı). İstanbul: Altın Yayınları.
- KUNTSCH, E., PİCKETT, W., OVERPECK, M., CRAIG, W., BOYCE, W. F., & GASPAR de M. M. (2006). Television Viewing and Forms of Bullying Among Adolescents From Eight Countries. *Journal of Adolescent Health*, 39 (6), pp. 908-915.
- MEB. Karşıyaka RAM Akran İstismarı Çalışma Gurubu. Okulda Akran İstismarı.
- MEB. Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı.
- MEB. Konya İl Millî Eğitim Müdürlüğü. 2005-2006 Öğretim Yılı Konya İl Temel Önleme Anket Sonuçları.
- MEB. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Genelge. No: 2006/26.
- MEB. 18.10.1995 tarih ve 1995/81 ve 10.11.2003 tarih ve 2003/91 numaralı genelge.
- MEB. 14.10.2005 tarih ve 4344 sayılı 2005/95 ve 21.01.2009 tarih ve 2009/9 numaralı genelge.
- MEB. Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Strateji ve Eylem Planı (2006-2011 +).
- MEB. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2007/ 72 no'lu genelge.
- MEB ve İçişleri Bakanlığı arasında 20.09.2007 tarihinde imzalanan "Okullarda Güvenli Ortamın Sağlanmasına Yönelik Koruyucu ve Önleyici Tedbirlerin Artırılmasına İlişkin İşbirliği Protokolü".

- OLWEUS, D. (1995). *Bullying at School: What we Know and What we can do?* Oxford and Cambridge, M.A. Blackwell Publishers.
- ÖZCEBE, H., ULUKOL, B., MOLLAAHALİLOĞLU, S., YARDIM, N., KARAMAN, F. (2008). *Sağlık Hizmetlerinde Okul Sağlığı Kitabı*. T.C. Sağlık Bakanlığı, Yayın No:719, Ankara.
- ÖZTÜRK, D. (2011). İş yerinde Zorbalık: Kamu Sektörü Çalışanlarının Örgütsel Adalet ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Algılamaları Üzerindeki Yansımaları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- PARLADIR, S. (2009). Okullarda Şiddetin Kaynaklarına İlişkin Öğretmen, Yönetici ve Öğretmen Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- PERRY, B. (2011). School Violence. *Scholastic Schope*, 49 (15), pp. 20-22.
- PİŞKİN, M. (2002). Okul Zorbalığı, Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 531-568.
- PİŞKİN, M. (2003). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı. 7. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi. İnönü Üniversitesi, Malatya: 11-13 Haziran 2003.
- SATAN, A. (2011). Okulda Zorbalığın Aktörleri. *Turan-Sam Dergisi*, 3 (10), 55-67.
- TERZİ Ş., (2007). Okullarda Yaşanan Şiddeti Önleyici Bir Yaklaşım: Kendini Toparlama Gücü. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3 (12), 73-82
- TBMM. Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğitimi ile Okullarda Meydana Gelen Olaylar ile İlgili Meclis Araştırma Komisyon Raporu, 13/04/2007, s.sayısı:1413, (10/337,343,356,357).
- YAVUZER, Y. & GÜNDOĞDU, R. (2012). Teachers' Responsibilities in Preventing School Violence: A Case Study in Turkey. *Educational Research and Reviews*, 7 (17), pp. 362-371.
- YAVUZER, Y., GÜNDOĞDU, R. & DİKİCİ, A. (2009). Journal of School Violence Teachers' Perceptions about School. *Violence in One Turkish City*, 8 (1), pp. 29-41.
- YAVUZER, Y., KARATAŞ, Z., ÇİVİLİDAĞ, A. & GÜNDOĞDU, R. (2014). The Role of Peer Pressure, Automatic Thoughts and Self-esteem on Adolescents' Aggression. *Eurasian Journal of Educational Research*, 54, pp. 61-78.
- YEŞİLDAL, Y. (2005). Sağlık Hizmetlerinde İş Kazaları ve Şiddetin Değerlendirilmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 4 (5), 280-303.
- YEŞİLDAL Y. (2016). Sağlıkta Şiddete Genel Bakış. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 1 (3), 44-55.

İnternet alıntıları:

http://www.okuldasiddet.net/upresimler/ogretmen_elkitabi.pdf

[http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/.](http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/)

[http://www.onlemeplatformu.org/.](http://www.onlemeplatformu.org/)

<http://www.psikoloji.com.tr/aile/siddet>.

<http://www.memurlar.net/>

<http://www.sck.gov.tr/Tbmm>.

<http://www.aktuelegitim.com/rehberlik-dokumanlari/okulda-siddet-onleme>.

<http://www.scopemed.org/fulltextpdf.php>, Erişim Tarihi: 07.10.2016.

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Okulda Şiddet](https://tr.wikipedia.org/wiki/Okulda_Şiddet), Erişim Tarihi: 12.10.2016.

